

ACTA ACADEMIAE REGIAE GUSTAVI ADOLPHI XXXVII.

SOCKENBESKRIVNINGAR
FRÅN HÄLSINGLAND
1790 — 1791

TILLKOMNA PÅ ANMODAN AV LANDSHÖVDINGEN

F. A. U. CRONSTEDT

MED EFTERSKRIFT OCH REGISTER

UTGIVNA AV

NILS-ARVID BRINGÉUS

I DISTRIBUTION

A.-B. LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN / UPPSALA

NORRALA

*Kronolänsmannen NILS M. HOFWERBERG och
Prosten ANDERS FORSSLÖF¹*

Svar på följande frågor

1. Norrala wisar tydeligen, hwaraf det bär sitt namn: Norr-ala, som betyder öka sig, tillwäxa; har i förra tider hetat Norr-älfwa.
2. Socknesigillet är gammalt, klent och innehåller endast N.
3. Folckmängden stiger ej högre i närwarande tid än till 1127.
4. Bönder äro 116, torpare 2:ne, handtwerkare 9, utanwedsboningar 57. En saltpetterkokare.
5. Socknen är roteradt till 32 båtsmän, hälften ordinarie och hälften fördubblingar, och är skatten mycket olika emellan rotarne.
6. Näringsfången äro åkerbruk, ängs- och boskapsskötsel, om sommaren och hösten strömmingsfiske, om wintern kolning till Långwinds Bruk och körslor med foror för norrländska städerna, spånad och wäfnad.
7. Jordmånen är ömsom sand, ler och lättmylla och är i allmänhet någorlunda bördig och gifwer i medelmåttiga år 8. a 9:de kornet.
8. Åkern skötes både wäl och illa, wäl af några få, som ej följa gamla fördomar, men af de öfrige illa, som dem efterlefwa. Besås med råg i augusti, om wåhren med korn, hafra, erter och gifwer i goda år 8, 9 och 10:de kornet. Utaf chartæbeskrifningarne har ej kunnat intagas, huru många tunneland af hwarje finnes utan allenast summariter på all åker och swaljord öfwer hela socknen; åker 459 t:d 12 k:ppr, swal 863 t:d och äng 962 t:d 15 k:ppld. Orsakerna till både god afkastning och misswäxt ligga ofta uti naturen och wedereleken; men oftare uti åkerns skötsel, som af någre handteras

¹ Svaren från Norrala och Trönö är av Hofwerbergs hand (jfr hans beskrivning av den 4/2 1792 i S 17, UUB) men har jämväl undertecknats av Forsslöf, resp. Envall.

förswarligen af de flästa illa mera af oförstånd och mångslögd än af wårdslöshet.

9. Hwad som egenteligen kallas äng, det är all sidwall, låglänt och wattusjuk mark, skjötes ej vidare, än att hon hålles ren ifrån skog, lemnas i öfrigt aldeles åt naturen, utan att man på något ställe nyttjar de oftast goda lägenheter till updämningar; äro ock derföre till dess mer eller mindre bördighet inga andra orsaker än af jordmånen. Men hårdwallen skjötes wäl och plöjes till så kallade swalar, besås med lin, sedan påföres gödsel, och derefter sås det andra året korn eller blandsäd af korn och hafra; lägger det 3:dje året igen. Antalet på tunlanden af hårdwall och sidwall är 962 t:r 15 k:ppr. Med någon wisshet låter det ej säga sig, huru många lass hö af hwarje sort fås på ett hemman mindre i hela socknen, ty bonden beräknar här sitt hö i lador men ej i lass, på hwilka därföre ingen stadgat bemärkelse är.

Tillgång på upodlingar gifwes på många ställen i synnerhet af myror och kärr, som med nog ringa kostnad men mycken fördel kunde utdikas och till bärande jord kunde uparbetas, hälst om allmogen komme i wana med updämningar.

10. Betesmarken är i denna socknen ganska ringa dels af trängsel, dels af stenbunden oländig mark, dels af wanbruk att boskapen med mer möda födes om sommarn än wintern; och kan ej förbättras utan skogsmarkens förädlande till ordentelige beteshagar, hwilka efter widden föda ansenligt mera kreatur än wilda marken. Efter socknemännens upgift födas i denna sockn: hästar 249, oxar 53, kor 1032, får 552, getter 748, swin 142.
11. Skogen, som till tunnelandstalet innehåller 22316 t:r, är i sig sjelf för oländig mark, ringa och trögwäxt, så att des anlitage till kolning och sågning nog förstört honom, utan att han kan wäxa igen. De allmännaste trädesslagen äro gran och tall; något löfskog af björk, asp, rönn och alder här och där. — Ingen kronoallmanning i denna sockn. Af wilda djur fins sällan björn men desto mera wargar, som göra rätt mycken skada alla tider på året. Räfwar, ekornar, mårdar och uttrar. Foglar äro örnar, glador, ufwar, hökar, skator, kråkor, tjädrar, orrar, hjerpar, ripor utom en myckenhet små-

- foglar. Wargar fångas ibland i gropar och räfwar i saxar; de öfrige, både djur och foglar, skjutas.
12. Grofbladiga sågar finnas 7, som nyttjas allenast till husbehof efter nödtorften, och kan således ej upgifwas tolfattalet.
 13. Inga berg märkwärdiga finnas här utan blott några berghäl-
lor, förenad med den öfriga stenbundna marken.
 14. Bara småa insjöar såsom Kungsgårdssjöarne, Skänsta och Warbergswikarne, Siwiken, Håckel, Losjösjöarne, Aldersjön, Styfsjön, Nordsjön och Fäbodesjön utom en ganska stor hoper med småa tjärnar.
 15. En å kommer ifrån Tröne och klyfwer denne sockn itu, wid hwilken såg- och sqwaltqwarnar äro anlagde. De allmän-
naste fiskslagen uti insjöarne äro jäddor, abbor, mört, ål, braxen, rudor; men fisket deraf är intet betydligt. Rikare är hafssjöströmmingsfiske. Twenne kronofisken uti förnämnde å, som har sitt utlopp till hafwet, Tjufgraf och Lötåns fiske. Arrende-summan för det förra 41 sk:r och för det sednare 1:36.6. specie.
 16. Bergsbruk äger icke denna sockn, dock betjenar Långwinds Bruk och kronofactoriet i Söderhamn med kohl.
 17. Ingen tullqwarn; men sqwaltor, som nyttjas till husbehof, finnas 34 stycken.
 18. Prästegården är wäl icke ny, dock i godt stånd och beboelig.
 19. Prestebordet äger icke mera jord än till 12 öresland och den icke just bördig, mäst sandmylla och fordrar mycken gödsel. Capellanen bor i Tröne.
 20. Kyrkan af sten 52 al:r lång, 38 bred, högden 30. När hon bygdes, wet ingen. Har wäl torn, hwaruti klockorna tillförena setat, men 1549 afbrandt det af torel, då de bygde särskildt stapel för de nya klockorne, af hwilka den större wäger 11 sk ℥ :d 18 l ℥ :d och 14 mk:r. Den mindre 9 sk ℥ :d 2 l ℥ :d 8 mk:r. Den större har följande inscriptioner: Uti öfwersta randen: KOM HERRANS FÖRSAMLING I NORRALA FLITIGT HIT OCH HÖR GUDS ORD. ACHT SAMIT GÅ. Midt på ena sidan: OMGUTEN FÖRSTA GÅNGEN ÅR 1506. ANDRA GÅNGEN OLYCKSAMT D: 12. JULII 1680. TREDJE GÅNGEN HOS MADAM CATHARINA MEIJER D: 30. AUGUSTI 1718. DÅ WARANDE KYRKOHERDE OCH WÄRDAR PETRUS PETRI AURIVILIUS. OLOF MICHELSSON I STYFWE OCH OLOF JONSSON I ALIÅ. Å andra sidan: O HERRE

HÖGSTE GUD OCH KONUNG TU SOM SÄTTER PÅ KONUNGENS HUFVUD EN GYLLENDE KRONA, LÄT HÄNNE ÖFVER HONOM BLOMSTRAS; MEN BEKLÄD HANS FIENDER MED SKAM. PSALM: 21. 4. 132.18. Nedersta raden: TAGER HERRANS ORD MED EDER, OCH WARER ICKE ALLENAST ORDETS HÖRARE, UTAN OCH THES GJÖRARE, SÅ KUNNEN I GLADELIGEN OFFRA EDRA LÄPPARS OXAR. Den mindre har följande inscription, öfverst: KOMMER LÅTER OSS GÅ UPP TILL HERRANS BERG OCH TILL JACOBS GUDS HUS. MICH: 6 v. 2. Midt på ena sidan: NÄR SIUTTONHUNDRA ÅR OCH TOLF BLEF SKRIFWIT, SÅ BLEF MIG HÄRLIGT LJUD, NY FORM OCH SKAPNAD GIFVIT; JAG SAMMANKALLAR FOLCK, SOM I NORRALA BOR; VÄL DEN SOM CHRISTI ORD OCH SANNA LÖFTE TROR: NÄR OFVANNÄMNDE JORD HAR MIST SIN HERDE SÅTA; MAGISTER ISAC KRAFT, SÅ MÅND EJ UNDERLÅTA; ATT DRA FÖRSORG OM MIG, DE SOM HÄR NEMNDE STÅ; JA HVAR EN SOCKNEMAN, SIG EJ UNDRAGA MÅ. PETTER JANSSONIUS HÄRADSH: ERIC HALL. BEFALLNINGSMAN. OLOF MICKELSSON, OLOF JONSSON. KYRKOWÄRDAR. Å andra sidan: Carolus den tolfte. Sittandes till häst med dragen värja och skrifwen uti en halfsirkel ofwanföre, CAROLUS D. XII REX SVECIÆ. Nedersta randen: MED GUDS HJELP, ÄR DENNA KLOCKA GUTEN I STOCKHOLM HOS KONGL. STYCK GJUTARE ENKAN, CATHARINA MEIJER. ANNO 1712. Stapelen, nu 141 år gammal, är ganska klen och wådelig. Åren 1746 och 1756 utwidgades kyrkan på norra och södra sidan och blef således korskyrka. Uplyses af stora och klara 12 fönster. Äger en prydelig altartafla, hwilken efter öfwerintendentscontoirets gifna desein målades och förgyldes 1783. Af hela Gustavianska familjen har ock kyrkan sin prydnad, 17 contrefaiter. Orgelverket är wäl icke stort, 8 stämmor, med pedal, dock wälljudande. Gamla altartaflan i munksmak är upstald norr i kyrkan, därwid en öfwerlefwa af en fana hänger med påskrift: EUGENIUS NONUS och en värja, den en capitain, som bodt på Å, hemfört ifrån Polen, hwars namn man icke wet. På kyrkogården widmagthålles capellet, hwarunder den bekante första evangeliska präst här i Norden, S. Staphan hwilar, hwilken våra hedniska förfäder mördade circa 1050. Äfwen fins en runesten, på hwilken läses dessa ord: ANASVIDR AT UTRIKR AUK SIGBIORN DIR LITU RITU STIN IFTIR KATILBIURN AUK SUNS HANS AUK SAUSAVAR. GUD HIALBI-

KIDITA. Ett rökelsekar är ännu i behåll och ett litet skrin emailerad samt en tafla om yttersta domsprocessen.

Predikostolen är wäl i godt stånd men tarfwar en ny omstrykning med tjänliga färgor. Ingen bokstaf finnes om några kyrkoräkenskaper förrän år 1643. Inga gamla skrifter förekomma i kyrkans gömor.

21. Följande kyrkoherdar: 1. *Mathias* år 1374. 2. *Eric* 1490. 3. *Eric* 1529. 4. *Jonas Olai* 1593. 5. *Olaus Jonæ* 1612. 6. *Olof Krok*. 7. *Jonas Krok*. 8. *Olaus Jonæ Krok* 1639. 9. *Anders Olai Krok* 1642. 10. *Samuel Gestrinius* 1648. 11. *Lars Norelius* 1673. 12. *Magister Isac Kraft* 1708. 13. *Olof Holm* 1713. 14. *Petrus Aurivilius* 1715. 15. *Lars Elfvik* 1727. 16. *Olof Norlinder* 1740. 17. *Anders Forsslöf* 1775. NB. Den 3:dje pastor *Eric* war en så behjertat och sin konung så trogen man, att han år 1529 tog sine socknemän med sig, reste till Bollnäs, tog domprosten mäster *Göran Thuresson* till fånga och hans elaka hop, som öfwertalte hela sockn och des kyrkoherde herr *Jon* till affall ifrån konung och lutherska läran, hwilket han straxt inberättade till konung *Gustaf*.
22. Capellanerna anföres wid annexeförsamlingen *Tröne*.
23. Ordinair schola saknas, men klockaren är oförtruten med barnainformation.
24. Af ålder har fattigstufwa underhållits, dock icke af annan fond än friwilligt sammanskott af socknens inwånare.
25. Magazinsinrättningen tog sin början 1757 och hålles genom årligt förräntande wid magt.
26. Inga andra inrättningar äro i socknen än ett tegelbruk, som afl:ne herr rådmannen *Östlund* anlagdt, och des fru nu är ägare utaf.
27. Icke eller befinnas här någre ålderdomslemningar, mer än en och annan ättechög gjes ännu, men flere blifwit utgräfne, och wet allmogen för öfrigt ej något att säga derom.
28. Storskiiftsdelningar har mästadeln öfwer hela socknen gådt för sig dels byewis, dels flere sammanslagne utom *Boda*, *Losjö*, *Kungsgården*, *Swarfwen* och *Wad*, som ännu ej haft någon delning på åker och äng; men skogen är öfweralt delat.
29. Trenne hälsobrunnar, belagne wid *Kungsgården*, *Å* och *Remsta*, är af åtskilliga sjuka med fördel nyttjade.

30. Saltpetter kokas hwartannat och hwart tredje år på Långmors fäbodewall.
31. Utom präster och kronobetjent bor här ingen ämbetsman. Stånds-personer äro afskjed. landsfiscaln Ygberg och enkefrupastorskan Gran.
32. Norråla, Tröne, Söderåla, Mo och Regnsjö utgöra ett tingslag.
33. Inga andra plantager, där man ej så will kalla ett eller annat äppel, päron och kirsbärsträd, som några få kan hafwa planterat. Jordpäronsplanteringen har kommit i full gång, lyckas wäl och gör godt understöd i hushållningen, äfwen till afsalu.
34. Handtwerkare i socknen äro 1 glasmästare, 2 smeder, 3 skomakare, 1 skraddare, 1 skinnberedare, 1 socknmurare och 2 hjulmakare utom annat inhysesfolck och afskjedade båtsmän, som mycket idka handtwerk.
35. Finnmark gifwes ej i denna sockn.
36. Folcket i gemen lefwer mycket tarfligt i mat och kläder, sedige, icke ostyrige, = icke öfwerflödige i sine bröllop och begrafningar. Brudgummen klädd uti sina egna kläder med wäl lagat hår, och bruden ganska snygt klädd med en liten förgyld silfwerkrona på ett wäl coeferad hufwud. Inga andra sjukdomar äro här gångbara än de i landet wanliga koppor, mässling, kikhosta, wattsot, lungshot, gickt, rödsot, rötfeber, håll och styng, fråssa och flussfeber, dock sällan.
37. Inga andra händelser förtjena omröras än huru med Kungsgården tillgått. Tradition är denna: en bror bebodde Wästergård, som nu heter Kungsgård. Andra brodern bodde på Östergård, som heter nu Ringa. Bägge fiskade i bäcken emellan Kungsgårdssjöarne. Han på Östergård feck alltid mera fisk. Han på Westergård förtröt det så högt, att han bittida om en morgon lade sig i försåt och med pil sköt sin bror till döds. Mördaren blef fasttagen, men kom dock på flyckten. Efter den tidens lag dömdes hemman och all hans egendom till böter åt Kronan. Feck således namn af Kungsgård. Om någon fylkiskonung här bodt, fins intet sporr; men när Hudicksvalls stad anläggas skulle, mände ansökning göras om grund dertill. Kung Johan III gaf då bondhemmanen Hudick dertill och flyttade åboerne hit på Kungsgården. Här brädewid står den prydeliga sten, som sällskapet Pro Amico

lät upresa år 1774 till att bibehålla minnet af den store och glorwördigste konung Gustaf I, som här år 1521 tredjedag påsk förmanede de samlade hellsingar till rikets och frihetens försvar.

38. Öfweralt wäl- och beqwämt bygda gårdar. Kläder slita de i det mästa, som de sjelfwa tillwärka, och tala tämmelig ren svenska.
39. Angående wederleken äro inga andra observationer gjorda vidare än hwad climatet beträffar, att här går alting förr till om våren och sommaren än nästgränsande sockn Enånger, som torde härröra af denne sockns flacka läge. Omskiften i wäderleken förebådas skäligen säkert af hafssjöns stigande, som betyder nederbörd, och fallande, som betyder torcka och uphållswäder.

And. Forsslöf.

N. M. Hofwerberg.